

GRAŻYNA NACHTMAN
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej –
Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

OCENA DOCHODÓW GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH NA TLE GOSPODARSTW KONWENCJONALNYCH W 2008 ROKU W ŚWIETLE DANYCH POLSKIEGO FADN

1. Wstęp

Wyniki rachunkowości rolnej Polskiego FADN¹ dostarczają danych do oceny sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych, w tym ekologicznych. W 2008 roku w próbie FADN znalazło się 239 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych.

Celem opracowania jest ukazanie różnic w dochodach certyfikowanych gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych na tle wyników produkcyjnych i pozyskanych dopłat. Należy jednak zastrzec, że wyniki dotyczą tylko analizowanych grup gospodarstw i nie są statystycznie reprezentatywne dla całego kraju, ponieważ przy doborze próby nie stosuje się podziału na gospodarstwa konwencjonalne i ekologiczne [Nachtman 2009].

Wyniki przedstawiono dla czterech regionów rolniczych: Pomorza i Mazur, Wielkopolski i Śląska, Mazowsza i Podlasia oraz Małopolski i Pogórza.

Wymienione regiony wydzielone zostały na potrzeby systemu FADN w celu dokonywania wyboru próby gospodarstw do prowadzenia rachunkowości. Są zróżnicowane rolniczo i obejmują po cztery województwa (zestawienie poniżej).

Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
lubuskie	dolnośląskie	mazowieckie	podkarpackie
pomorskie	opolskie	podlaskie	małopolskie
zachodniopomorskie	wielkopolskie	łódzkie	świętokrzyskie
warmińsko-mazurskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	śląskie

¹ Polski FADN jest systemem zbierania i wykorzystywania danych z gospodarstw rolnych; realizowany jest corocznie w próbie liczącej około 12 tys. gospodarstw rolnych towarowych.

Podziału na regiony dokonano z uwzględnieniem między innymi takich cech gospodarstw rolnych jak wielkość obszarowa, udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych, poziom nawożenia NPK, wydajność mleczna krów [Skarżyńska, Goraj, Ziętek 2005].

Aby zrealizować cel opracowania, spośród gospodarstw konwencjonalnych w danym regionie FADN, dla każdego gospodarstwa ekologicznego dobierano gospodarstwo najbardziej podobne, kierując się powierzchnią użytków rolnych, udziałem trwałych użytków zielonych oraz wskaźnikiem bonitacji gleb. Dążono w ten sposób do wyłonienia gospodarstw konwencjonalnych o zbliżonych możliwościach produkcyjnych do gospodarstw ekologicznych. W ramach gospodarstw o porównywalnym obszarze i strukturze użytków rolnych najtrudniej było znaleźć gospodarstwa podobne pod względem jakości gleb (zwłaszcza w regionach: Pomorze i Mazury oraz Małopolska i Pogórze – tabela 1). Może to wskazywać, że na produkcję ekologiczną częściej przestawiają się gospodarstwa dysponujące słabszymi glebami.

2. Zróżnicowanie obszarowe i jakościowe użytków rolnych

Średnia powierzchnia użytków rolnych gospodarstwa ekologicznego była podobna w regionie Mazowsze i Podlasie oraz Małopolska i Pogórze (20,6 ha i 21,2 ha), wyższa o kilka hektarów w regionie Wielkopolska i Śląsk (25,7 ha), a w regionie Pomorze i Mazury wynosiła aż 56,2 ha. Średnia powierzchnia gospodarstw konwencjonalnych w regionach była niemal identyczna (tabela 1).

Użytki zielone najmniej stanowiły w użytkach rolnych gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych Mazowsza i Podlasia – nieco powyżej 24%. Największy zaś udział miały w gospodarstwach Małopolski i Pogórza, przy czym w gospodarstwach ekologicznych – 39,4%, a w konwencjonalnych – 35,8%. Największa różnica co do udziału użytków zielonych w użytkach rolnych gospodarstw podobnych (8%) miała miejsce w gospodarstwach regionu Wielkopolska i Śląsk – tabela 1.

Średnie wyniki rachunkowości gospodarstw ekologicznych porównanych z tak dobranymi gospodarstwami konwencjonalnymi znacząco się różniły.

Do ważnych czynników powodujących zróżnicowanie produkcyjne należą jakość gleb, którą określa wskaźnik bonitacji. Tylko w gospodarstwach konwencjonalnych regionu Małopolska i Pogórze średni wskaźnik bonitacji gleb wynosił 0,80, co oznacza, że były to gleby średniej jakości – tabela 1. Wszystkie pozostałe gospodarstwa zarówno konwencjonalne jak i ekologiczne posiadały gleby słabe, o średnim wskaźniku bonitacji od 0,53 do 0,68.

Tabela 1

**Powierzchnia użytków rolnych, udział użytków zielonych
i wskaźnik bonitacji UR**

Gospodarstwa:	Średnio	Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
Średnia powierzchnia użytków rolnych w ha					
ekologiczne	27,72	56,21	26,72	20,59	21,18
konwencjonalne	28,13	57,15	27,14	20,64	21,56
Udział trwałych użytków zielonych w %					
ekologiczne	31,3	31,5	34,0	24,6	39,4
konwencjonalne	28,9	29,1	24,7	24,4	35,8
Wskaźnik bonitacji użytków rolnych					
ekologiczne	0,63	0,53	0,67	0,63	0,67
konwencjonalne	0,68	0,62	0,67	0,63	0,80

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Polskiego FADN.

3. Poziom produkcji a koszty

Widoczne jest, że lepsze jakościowo gleby w gospodarstwach konwencjonalnych Małopolski i Pogórza miały wyraźny wpływ na osiągnięcie wyższego poziomu produkcji. Jak podano w tabeli 2 wynosiła ona 165 047 zł na gospodarstwo i była tylko o 11,0% niższa niż w gospodarstwach konwencjonalnych regionu Pomorze i Mazury przy niższych aż o 62,4% zasobach ziemi.

Tabela 2

Produkcja i koszty w gospodarstwach podobnych

Gospodarstwa:	Średnio	Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
Wartość produkcji w zł					
ekologiczne	67 670	77 499	81 429	62 791	64 687
konwencjonalne	147 137	185 510	126 485	121 017	165 047
ekologiczne/konwencjonalne (%)	46,0	41,8	64,4	51,9	39,2
Koszty produkcji ogółem w zł					
ekologiczne	62 009	88 955	77 807	51 108	56 670
konwencjonalne	125 319	158 244	117 776	103 202	137 454
ekologiczne/konwencjonalne (%)	49,5	56,2	66,1	49,5	41,2
Nadwyżka wartości produkcji nad kosztami ogółem w zł					
ekologiczne	5 661	-11 456	3 622	11 683	8 017
konwencjonalne	21 817	27 266	8 709	17 815	27 593

Źródło: jak w tabeli 1.

Średnia wartość produkcji gospodarstw konwencjonalnych regionu Małopolska i Pogórze najbardziej też odbiegała od wartości produkcji uzyskanej w gospodarstwach ekologicznych, w których wytworzono tylko 39,2% wartości produkcji gospodarstw konwencjonalnych. Jednak w podobnej relacji pozostawały też poniesione koszty, gdyż stanowiły 41,2% kosztów produkcji gospodarstw konwencjonalnych.

W gospodarstwach ekologicznych regionu Mazowsze i Podlasie uzyskano produkcję o połowę niższą niż w gospodarstwach konwencjonalnych, jednak w ślad za tym szły podobne relacje między poziomem poniesionych kosztów – tabela 2. Podobnie w regionie Wielkopolska i Śląsk przy wartości produkcji ekologicznej stanowiącej 64,4% wartości produkcji konwencjonalnej koszty produkcji ekologicznej stanowiły 66,1%.

Największe różnice między gospodarstwami ekologicznymi i konwencjonalnymi miały miejsce w regionie Pomorze i Mazury. Gospodarstwa ekologiczne poniosły koszty przewyższające wytworzoną produkcję. Stanowiły one 56,2% kosztów gospodarstw konwencjonalnych, natomiast wartość produkcji tylko 41,8% produkcji gospodarstw konwencjonalnych.

Trzeba jednak podkreślić, że gospodarstwa konwencjonalne regionu Pomorze i Mazury okazały się na tle pozostałych regionów, podobnie jak ekologiczne, mniej wydolne produkcyjnie. W gospodarstwach ekologicznych poniesiono straty, a w konwencjonalnych po pokryciu kosztów produkcji nadwyżka produkcji wyniosła zaledwie 27 266 zł. Był to raczej wynik niekorzystny biorąc pod uwagę podobny poziom nadwyżki, osiągnięty w gospodarstwach konwencjonalnych Małopolski i Pogórze, gdzie zasoby ziemi były ponad 2-krotnie niższe, a udział trwałych użytków zielonych w użytkach rolnych wyższy.

Zaznaczyć trzeba, że na tle pozostałych regionów gospodarstwa konwencjonalne Małopolski i Pogórze osiągnęły największą nadwyżkę wartości produkcji nad kosztami (27 593 zł). W gospodarstwach ekologicznych ta nadwyżka wynosiła tylko 8 017 zł, ale ustępowała tylko nadwyżce uzyskanej w gospodarstwach ekologicznych w regionie Mazowsza i Podlasia.

Charakterystyczna była sytuacja gospodarstw regionu Wielkopolska i Śląsk. W gospodarstwach konwencjonalnych jak i w ekologicznych wysoka była kosztochłonność produkcji. W związku z tym w obydwu typach gospodarstw nadwyżka uzyskana po opłaceniu kosztów realizowanej działalności operacyjnej była dość niska. W gospodarstwach ekologicznych wynosiła 3 622 zł, a w konwencjonalnych – 8 709 zł na gospodarstwo.

4. Produktywność ziemi

Znacznie niższa produkcja w gospodarstwach ekologicznych miała odzwierciedlenie w niższej produktywności ziemi. Wynosiła ona około 3 tys. zł/ha

w trzech regionach: Wielkopolska i Śląsk, Mazowsze i Podlasie oraz Małopolska i Pogórze, ale tylko niespełna 1 400 zł w regionie Pomorze i Mazury – tabela 3. Również w gospodarstwach konwencjonalnych Pomorza i Mazur osiągnięto najniższy poziom produktywności ziemi (3 246 zł/ha) na tle gospodarstw konwencjonalnych pozostałych regionów. Wysoką i zarazem najwyższą wartość produkcji z 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa konwencjonalne regionu Małopolska i Pogórze (7 657 zł), na co wpłynęła niewątpliwie lepsza jakość gleb. Porównując gospodarstwa ekologiczne i konwencjonalne najmniejsze różnice w produktywności ziemi miały miejsce w regionie Wielkopolska i Śląsk.

Tabela 3

Produktywność ziemi w gospodarstwach podobnych

Gospodarstwa:	Średnio	Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
ekologiczne	2 451	1 380	3 081	3 057	3 080
konwencjonalne	5 230	3 246	4 661	5 862	7 657

Źródło: jak w tabeli 1.

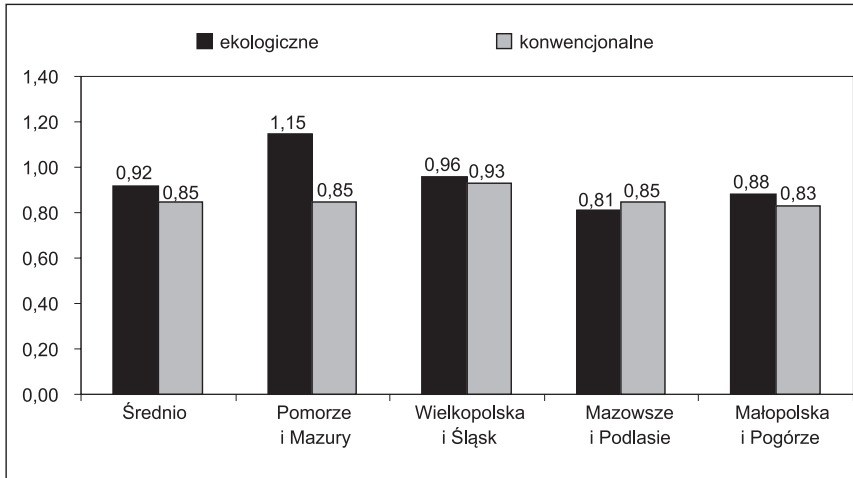
5. Efektywność kosztów jednostki produkcji

Porównując wyniki gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych o podobnym obszarze użytków rolnych warto zwrócić uwagę na efektywność poniesionych kosztów, mierzoną wartością wytworzonej jednostki produkcji na jednostkę kosztów ogółem [Goraj, Mańko 2009]. W gospodarstwach konwencjonalnych, za wyjątkiem regionu Mazowsze i Podlasie, była ona wyższa.

Mimo znacznych różnic w produktywności ziemi koszt wytworzenia 1 złotówki produkcji w gospodarstwach konwencjonalnych był na podobnym poziomie w trzech regionach: Pomorze i Mazury, Mazowsze i Podlasie oraz Małopolska i Pogórze. Oscylował w granicach 0,85 do 0,83 zł – rysunek 1.

W gospodarstwach ekologicznych produkowano drożej niż w konwencjonalnych nie licząc regionu Mazowsze i Podlasie. Wyjątkowo w gospodarstwach ekologicznych Pomorza i Mazur koszty przekroczyły o 15% wartość produkcji. Trzeba podkreślić, że poza regionem Pomorze i Mazury różnice w kosztach wytworzenia złotówki wartości produkcji z gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych w obrębie regionu były niewielkie i wynosiły 3-5 groszy (rysunek 1).

Rysunek 1

Koszt wytworzenia 1 zł produkcji (w zł) w gospodarstwach podobnych

Źródło: jak w tabeli 1.

6. Przychody a poziom dochodów w gospodarstwach ekologicznych i konwencjonalnych

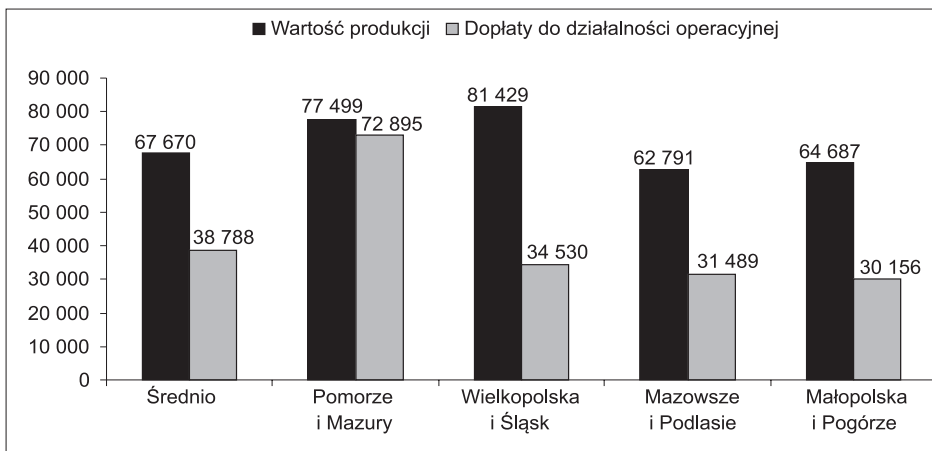
Jak wskazują dane Polskiego FADN w porównywanych gospodarstwach ekologicznych i konwencjonalnych o podobnych zasobach ziemi istniały duże różnice w poziomie uzyskanej produkcji na gospodarstwo. Na przychody gospodarstw składały się również dopłaty, które wyznaczają w coraz większym stopniu wielkość dochodów.

Dzięki dopłatom w wielu przypadkach gospodarstwa ekologiczne stały się dla rolników źródłem wyższego dochodu niż porównywane gospodarstwa konwencjonalne. Jak wynika z analizy (rysunek 2) rolnicy w gospodarstwach ekologicznych trzech regionów (Wielkopolska i Śląsk, Mazowsze i Podlasie, Małopolska i Pogórze) uzyskali dopłaty do działalności operacyjnej na gospodarstwo w granicach 30-35 tys. zł, co ściśle się łączy z posiadaną powierzchnią użytków rolnych.

Dopłaty stanowiły około połowy wartości wytworzonej produkcji w gospodarstwach Małopolski i Pogórze oraz Mazowsza i Podlasia. Ich relacja do produkcji w Wielkopolsce i na Śląsku była niższa ze względu na wysoką wartość produkcji. Natomiast na przykładzie Pomorza i Mazur widać, że bardzo opłacało się rolnikom posiadanie dużych zasobów ziemi, bo wyznaczały one duże przychody gospodarstwa ekologicznego z tytułu dopłat (72 895 zł). Przychody z produkcji w tych gospodarstwach były tylko o 4 604 zł wyższe od uzyskanych dopłat.

Rysunek 2

Poziom uzyskanych dopłat a poziom produkcji w gospodarstwach ekologicznych

Źródło: jak w tabeli 1.

W gospodarstwach konwencjonalnych dopłaty znaczyły mniej w przychodzie gospodarstw i były bardziej zróżnicowane kwotowo – rysunek 3. Najmniejsze znaczenie miały w gospodarstwach Małopolski i Pogórze, gdzie pozyskano 15 450 zł, co stanowiło tylko nieco ponad 9% wartości wytworzonej produkcji. W pozostałych regionach udział dopłat wahał się w granicach 16,6 – 27,4% wartości produkcji.

Z racji znacznie mniejszej wartości produkcji gospodarstw ekologicznych ich dochody w większym stopniu niż w gospodarstwach konwencjonalnych zależały od wsparcia środkami publicznymi. Dopłaty stanowiły co najmniej 74,8% wartości dochodu (Mazowsze i Podlasie) – tabela 4. W regionie Pomorze i Mazury tworzyły dochód w 100%, a częściowo pokrywały również poniesione straty.

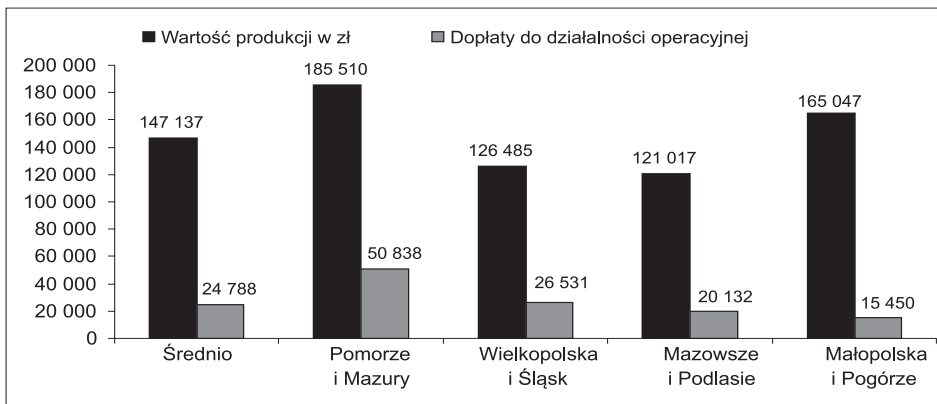
O znaczeniu pomocy finansowej dla gospodarstw ekologicznych świadczy fakt, że w regionie Mazowsze i Podlasie oraz Wielkopolska i Śląsk dochody z rodzinnego gospodarstwa rolnego stały się wyższe niż w gospodarstwach konwencjonalnych – tabela 4.

Szczególna sytuacja zaistniała w Małopolsce i Pogórze, gdzie średni dochód z gospodarstw konwencjonalnych (41 788 zł), był wyższy tylko o 16,7% od dochodu z rodzinnego gospodarstwa ekologicznego, a wartość produkcji gospodarstw konwencjonalnych przewyższała 2,6-krotnie wartość produkcji gospodarstw ekologicznych.

W gospodarstwach konwencjonalnych Wielkopolski i Śląska oraz Pomorza i Mazur dopłaty miały również wysoki udział w dochodzie – odpowiednio 77,5 i 68,1% jego wartości. Tak się stało na skutek wysokich kosztów produkcji w pierwszym z regionów i stosunkowo niskiej produkcji w drugim.

Rysunek 3

Poziom uzyskanych dopłat a poziom produkcji w gospodarstwach konwencjonalnych

Źródło: jak w tabeli 1.

Tabela 4.

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł i rola dopłat

Gospodarstwa:	Średnio	Pomorze i Mazury	Wielkopolska i Śląsk	Mazowsze i Podlasie	Małopolska i Pogórze
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł					
ekologiczne	42 063	56 228	35 349	42 080	35 798
konwencjonalne	45 834	74 611	34 244	38 788	41 788
Dopłaty do działalności operacyjnej w zł					
ekologiczne	38 788	72 895	34 530	31 489	30 156
konwencjonalne	24 788	50 838	26 531	20 132	15 450
Udział dopłat w dochodzie w %					
ekologiczne	92,2	129,6	97,7	74,8	84,2
konwencjonalne	54,1	68,1	77,5	51,9	37,0

Źródło: jak w tabeli 1.

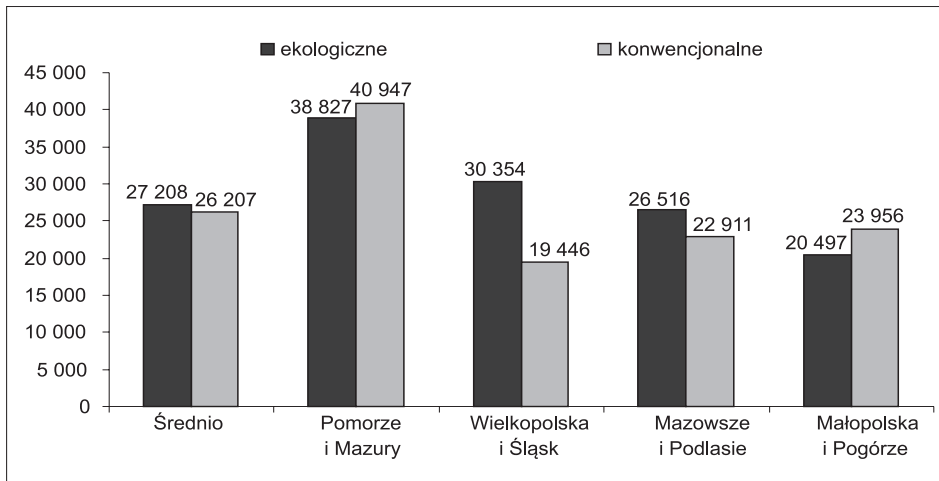
Najwyższe dochody z rodzinnego gospodarstwa rolnego w obydwu systemach produkcji uzyskali rolnicy w regionie Pomorze i Mazury. Pochodną tych wyników był też najwyższy dochód na osobę pełnozatrudnioną (FWU²). W gospodarstwach konwencjonalnych wynosił średnio 40 947 zł (rysunek 4), z czego 29 905 zł pochodziło z tytułu dopłat do działalności operacyjnej (rysunek 5).

² Nakłady pracy według metodyki FADN stanowią całkowity nakład pracy w ramach działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego. Wyrażone są w osobach pełnozatrudnionych AWU (ang. Annual Work Unit); 1 jednostka AWU = 2200 godzin/rok. W ramach nakładów pracy ogółem wyszczególnia się nakłady pracy osób nieopłaconych (głównie członków rodziny) FWU (ang. Family Work Unit); 1 jednostka FWU = 2200 godzin.

Rysunek 4

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na FWU w zł

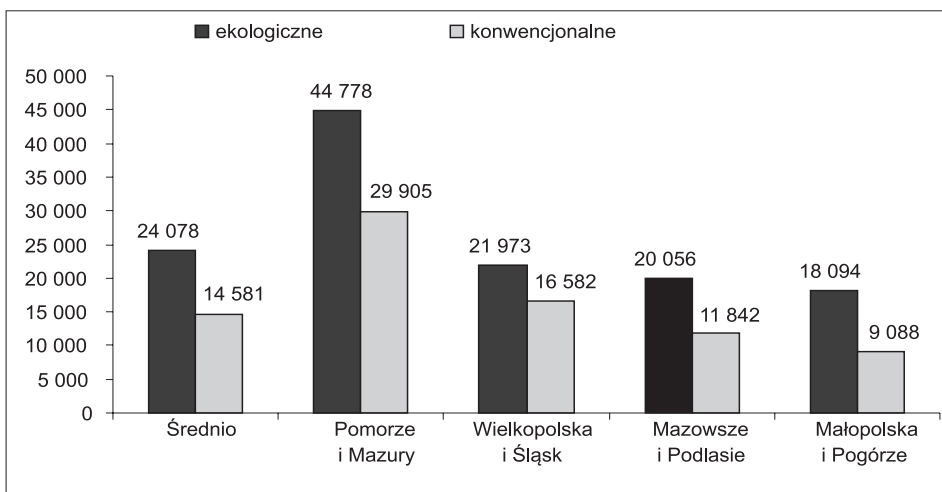

Źródło: jak w tabeli 1.

Dochód w gospodarstwach ekologicznych Pomorza i Mazur był niższy, ale tworzyły go wyłącznie dopłaty. Na pracującego członka rodziny rolnika (na 1 FWU) na takiej samej powierzchni użytków rolnych jak w gospodarstwach konwencjonalnych przypadało średnio 44 778 zł dopłat – rysunek 5.

Rysunek 5

Kwoty dopłat do działalności operacyjnej na FWU w zł

Źródło: jak w tabeli 1.

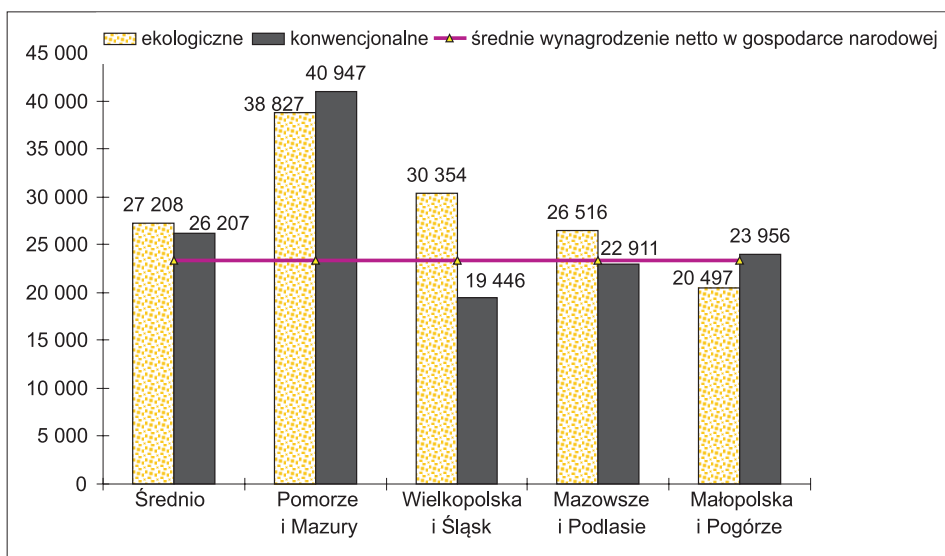
Największe różnice w dochodach między gospodarstwami ekologicznymi i konwencjonalnymi na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika wystąpiły w regionie Wielkopolska i Śląsk; natomiast miały tu miejsce najmniejsze różnice w pozyskaniu dopłat między gospodarstwami ekologicznymi a konwencjonalnymi (rysunek 5).

Wyniki rachunkowości wskazują na dość dobrą pozycję dochodową gospodarstw ekologicznych wobec porównywanych gospodarstw konwencjonalnych. Korzystniej też kształtowała się ich sytuacja ekonomiczna w porównaniu do średniej płacy netto w gospodarce narodowej – rysunek 6.

W 2008 roku średni dochód netto na osobę w gospodarce narodowej wynosił 23 628 zł. W gospodarstwach ekologicznych poniżej tego poziomu były dochody na osobę pełnozatrudnioną (FWU) tylko w regionie Małopolska i Pogórze. Natomiast w gospodarstwach konwencjonalnych dochód niższy uzyskali rolnicy regionu Wielkopolska i Śląsk oraz Mazowsze i Podlasie, a w Małopolsce i Pogórze był on zrównany z tą kwotą.

Rysunek 6

Dochód na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika a wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej w 2008 roku

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN.

Tylko gospodarstwa regionu Pomorze i Mazury, z ponad 2-krotnie wyższą powierzchnią użytków rolnych zapewniły rolnikom wysoki poziom dochodu na osobę. Było to jednak głównie rezultatem uprzywilejowania w pozyskiwaniu dotacji, a w mniejszym stopniu wynikiem działalności operacyjnej gospodarstw. Dodać warto, że taka sama zależność dochodu od dopłat zaistniała w przypadku

średniego wyniku dochodu dla całej grupy certyfikowanych gospodarstw ekologicznych w regionie Pomorze i Mazury, będących w próbie Polskiego FADN w 2008 roku [Nachtman 2010].

Wyniki rachunkowości Polskiego FADN wskazują, że dotowanie rolnictwa ekologicznego jest bardzo korzystne dla poprawy dochodów rolników zajmujących się produkcją ekologiczną. Jednakże przeprowadzona analiza wskazuje, że produkcja w wielu badanych gospodarstwach ekologicznych jest na bardzo niskim poziomie, zwłaszcza w gospodarstwach dużych obszarowo. Nie zagraża to jednak bytowi tych gospodarstw, gdyż wysokie dotacje pozyskiwane w związku z posiadaniem dużych obszarów użytków rolnych wpływają na wysoki stan dochodów. Wydaje się, że korzyści z tytułu wspierania takich gospodarstw są zbyt ograniczone – odnosi je głównie rolnik, natomiast w aspekcie społecznym są mało dostrzegalne. Wynika to z niskiego poziomu produkcji, choć gospodarstwa takie służą zapewne bezpieczeństwu środowiskowemu. Z czterech przedstawionych w niniejszym opracowaniu regionów rolniczych najśłabsze wyniki produkcyjne uzyskali rolnicy posiadający największe obszarowo gospodarstwa ekologiczne (średnio powyżej 50 ha UR) tj. na Pomorzu i Mazurach. Produkcyjność ziemi była tam około 2,2-krotnie niższa niż w pozostałych regionach rolniczych, ale można wnioskować, że główną przyczyną tego były prawie 2-krotnie niższe koszty ponoszone na 1 ha UR oraz struktura produkcji. Wskazywało by to, że wykazywano w tych gospodarstwach zbyt mało troski o stan produkcji i w rezultacie działalność operacyjna przyniosła stratę. Wysokie dochody w tych gospodarstwach ekologicznych, najwyższe spośród czterech regionów, tworzyły pozyskane dopłaty.

Podobne zależności zaistniały w dużych obszarowo gospodarstwach ekologicznych (średnio > 50 ha UR), ocenianych na podstawie wyników rachunkowości Polskiego FADN w 2007 roku [Nachtman 2009]. Efekty produkcyjne również tej grupy badanych gospodarstw na tle gospodarstw o mniejszych zasobach ziemi były słabe. Średnia produktywność ziemi wynosiła 1674 zł, a poniesione koszty ogółem bez czynszu dzierżawnego były na poziomie 1427 zł/ha. Wypracowana nadwyżka wartości produkcji nad poniesionymi kosztami była zatem niewielka, ale wskutek pozyskanych dopłat średni dochód na 1 ha UR wynosił aż 3586 zł. Dochody na 1 ha UR, na gospodarstwo i na osobę w rodzinie rolnika były w tej grupie obszarowej najwyższe spośród porównywanych czterech grup obszarowych gospodarstw.

Potwierdza to fakt, że analizowane duże obszarowo gospodarstwa ekologiczne utrzymują się bazując na dopłatach, a ich działalność operacyjna budzi wątpliwości. W tej sytuacji coraz bardziej zasadne staje się pytanie o bilans korzyści i strat z tytułu istnienia takich gospodarstw w aspekcie rynku żywnościowego mając świadomość, że dopłaty pochodzą ze środków publicznych, których nie powinno się marnotrawić. Dlatego poza aspektem ekonomicznym konieczne jest badanie

skutków oddziaływania gospodarstw ekologicznych na stan środowiska, co pozostaje w kompetencji specjalistów zajmujących się uprawą gleby, jakością środowiska. Wyniki takich badań mogą pomóc w ocenie zasadności dofinansowania rolnictwa ekologicznego.

Podsumowanie i wnioski

W opracowaniu porównano sytuację produkcyjno-dochodową gospodarstw ekologicznych z gospodarstwami konwencjonalnymi w czterech regionach rolniczych, wydzielonych na potrzeby Polskiego FADN. Gospodarstwa dobrano do analizy parami, przyjmując jako podstawę taki sam obszar użytków rolnych i zbliżony udział użytków zielonych w użytkach rolnych.

Podkreślić należy, że wyniki ukazują tylko stan grupy gospodarstw uczestniczących w systemie Polski FADN i nie są reprezentatywne dla gospodarstw ekologicznych całej Polski. Nie należy więc wyciągać wniosków dla ogółu gospodarstw ekologicznych.

Z przeprowadzonej analizy wynikają następujące wnioski:

1. Poziom produkcji gospodarstw ekologicznych był 1,6 - 2,6-krotnie niższy niż gospodarstw konwencjonalnych w poszczególnych regionach, ale było to ściśle powiązane z niższymi kosztami produkcji.
2. W gospodarstwach ekologicznych regionu Pomorze i Mazury uzyskano produkcję niższą od poniesionych kosztów. W rezultacie wytwarzając złotówkę produkcji poniesiono 15 groszy straty. W gospodarstwach konwencjonalnych koszt 1 zł produkcji wynosił 0,85 zł.
3. W gospodarstwach ekologicznych produkowano nieco drożej niż w konwencjonalnych za wyjątkiem regionu Mazowsze i Podlasie. Jednak poza regionem Pomorze i Mazury różnice w kosztach wytworzenia złotówki wartości produkcji z gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych w obrębie regionu były niewielkie – 3-5 groszy.
4. Niemal identyczna była produktywność ziemi w gospodarstwach ekologicznych regionów: Małopolska i Pogórze, Mazowsze i Podlasie oraz Wielkopolska i Śląsk (około 3 tys. zł/ha). Na podobnym poziomie była produkcja na 1 ha UR w gospodarstwach konwencjonalnych regionu Pomorze i Mazury. W pozostałych regionach w gospodarstwach konwencjonalnych produktywność ziemi wynosiła od 4 661 zł do 7 657 zł.
5. Dochody rolników w gospodarstwach ekologicznych z powodu mniejszej wartości produkcji były bardziej zależne od pozyskania dopłat. Dopłaty stanowiły od 74,8 do 100,0% wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego, podczas gdy w gospodarstwach konwencjonalnych ich udział wahał się od 37,0 do 77,5%.
6. W regionie Mazowsze i Podlasie oraz Wielkopolska i Śląsk, głównie za sprawą pozyskanych dopłat, dochody z rodzinnego gospodarstwa rolnego eko-

- logicznego stały się wyższe niż w porównywanych gospodarstwach konwencjonalnych.
7. Najwyższe dochody z rodzinnego gospodarstwa rolnego w obydwu systemach produkcji uzyskali rolnicy w regionie Pomorze i Mazury. Pochodną tych wyników był też najwyższy dochód na osobę pełnozatrudnioną. W gospodarstwach konwencjonalnych wynosił średnio 40 947 zł, a w ekologicznych 38 827 zł.
  8. W gospodarstwach ekologicznych rolnicy byli lepiej sytuowani w porównaniu do średniej płacy netto w gospodarce narodowej. W 2008 roku średni dochód netto na osobę w gospodarce narodowej wynosił 23 628 zł i nie dorównywał mu tylko dochód na osobę pełnozatrudnioną w regionie Małopolska i Pogórze. Natomiast w gospodarstwach konwencjonalnych dochód niższy uzyskali rolnicy regionu Wielkopolska i Śląsk oraz Mazowsze i Podlasie.
  9. Z punktu widzenia ekonomicznego funkcjonowanie gospodarstw ekologicznych, zwłaszcza o dużych obszarach użytków rolnych, jest możliwe dzięki systemowi dopłat. Dla uzasadnienia ponoszenia dużych wydatków ze środków publicznych na wspieranie takich gospodarstw należałoby dokonać oceny oddziaływania ekologicznych metod uprawy na stan środowiska przez specjalistów z tego zakresu.

LITERATURA

1. Goraj L., Mańko St. (2009), Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym. DIFIN, Warszawa;
2. Nachtman G. (2009): Wpływ dopłat na dochody gospodarstw ekologicznych o różnej wielkości obszarowej. Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 3, 83-97;
3. Nachtman G. (2010): Wyniki standardowe uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN w 2008 roku. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 37-38;
4. Nachtman G. (2010); Rolnictwo ekologiczne w Polsce w 2008 roku. Komunikaty, Raporty, Ekspertyzy, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 44-47;
5. Skarżyńska A., Goraj L., Ziętek I. (2005), Metodologia SGM „2002” dla typologii gospodarstw rolnych w Polsce. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 12-13.

GRAŻYNA NACHTMAN

OCENA DOCHODÓW GOSPODARSTW EKOLOGICZNYCH NA TLE GOSPODARSTW KONWENCJONALNYCH W 2008 ROKU W ŚWIETLE DANYCH POLSKIEGO FADN

Słowa kluczowe: *dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego, dochód gospodarstw ekologicznych, dopłaty do działalności operacyjnej, produkcja ekologiczna, rachunkowość rolna*

STRESZCZENIE

W opracowaniu porównano poziom produkcji i dochody gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych, posiadających taką samą powierzchnię użytków rolnych. W gospodarstwach ekologicznych wartość produkcji stanowiła od 39,2 do 64,4% wartości produkcji gospodarstw konwencjonalnych, podobnie w przypadku kosztów (41,2-66,1%). Funkcjonowanie gospodarstw ekologicznych bez wspomaganie dotacjami byłoby mało realne. Dotacje stanowiły co najmniej 74,8% wartości dochodu. Realizując zadania środowiskowe rolnicy pozyskiwali znacznie wyższe dopłaty niż w gospodarstwach konwencjonalnych. Dzięki temu wsparciu, ich sytuacja dochodowa była niejednokrotnie lepsza niż rolników w gospodarstwach konwencjonalnych.

GRAŻYNA NACHTMAN

THE ESTIMATION OF INCOMINGS OF ORGANIC FARMS IN 2008 ON THE DATA BASIC OF POLISH FADN

Key words: *family farm income, income on organic farms, subsidy to operational activity, organic production, farm accountancy*

SUMMARY

In the study, production and income level between organic and conventional farms - with the same utilised agricultural area - have been compared. In organic farms output reached the level with 39,2-64,4% of output in conventional farms, similarly in case of inputs (41,2-66,1%). Without subsidies viability of organic farms would be strongly threatened. Subsidies reached the level with at least 74,8% of income. Meeting the environmental protection requirements, farmers from organic farms received considerably higher subsidies than from conventional farms. Therefore, their economic situation was repeatedly better than the situation of conventional farms' holders.

e-mail: nachtman@fadn.pl